

sæculi ix non raro dictus est *Magnus*, unde error processit apud Bellarminum, Baronium, et alios, credendi Usuardum floruisse sub Carolo Magno, et tempore Paulini nostri. Vide hac de re supplementum de Scriptorib. Eccles. Casimiri Oudin in *Usuardo*.

^b *Reliquias Carolo transmittit.* Guicciardinus in descriptione Belgii de Aquisgrani templo a Carolo erecto : « In quo variaz etiamnum ostenduntur reliquiaz, ab eodem imperatore partim auctoritate et iussu, partim etiam magno sumptu atque impensis in hoc oppidum comportatae. » Non igitur negarim, Paulinum quoque a sacrario Aquileiensi, satis semper hac in re locupletis, extractas reliquias Carolo obtulisse.

ⁱ *Et iscopos in concilium cogit an. 796.* Justissima temporis consignatio, quam cum vidimus, lætati sumus sententiam nostram hujus etiam scriptoris auctoritate fulciri.

^k *Irringo Hunnorum dux, etc.* Ut litem componat inter eos qui Ringum duces, et eos qui Ringum regiam Hunnorum dicunt, ut dicimus in dissert 1, n. 18, hic scriptor utrumque admittit. Sed optabile esset hujus rei, sicuti aliarum nonnullarum, prolatum testimonium.

^l *Paulinus in civitate Forijulii se recipit.* Videtur ex his verbis colligi non Forijulii, sed alibi patriarchas tunc commoratos. Sed alium fuisse patriarchis habitationis locum, ex quo Callistus a Cormone Forumjulium eam transtulit, non apparet.

^m *Epistolam, quæ legum custodiam commendat.* Non eam integram auctor noster habet. Vide totam apud Baluzium in Capitular. tom. I, pag. 461.

ⁿ *Unum Concordiensem, etc.* Verba ut sunt in diplomate apud Nicoletii retulimus, circa quæ consule ipsum diplomatis exemplar in appendice 2, et cap. 10 Vitæ sancti Paulini. Hic tamen scribentis festinationi errorem dona, si pro *Penitensi*, vel *Petinesi*, *Renitensi* scriptum invenies.

^o *Cum Guillemo Aquitaniz duce.* Ne confundas cum hoc alium hujus nominis Aquitaniz duces, ob insignem conversionem, opera sancti Bernardi, famosum. Hic, de quo sermo, filius Theodorici et Aldanzæ a Carolo Magno titulo comitis decoratur, et postquam Saracenos Occitania expulit, Aquitaniz dux dicitur.

Sæculo tamen an. 806 valedicens in monasterium a se constructum, uxore consentiente, se recipit. Moritur 28 Maii an. 812 odore sanctitatis illustris. Vide Baillet *Vies des saints* ad diem 10 Februarii, et Mabil. sæc. iv, Bened. p. 1.

^p *Cum Turpino.* Tilpinus etiam dicitur, de quo Flodoardus Histor. Rhem. lib. II, c. 17 : « Ex monasterio sancti Dionysii in episcopum Rhemensem assumptus fuit, cui Carolus Magnus ab Adriano papa impetrasse pallium reperitur. » Post 47 episcopatus annos mortuus sepelitur ad pedes sancti Rhemigii, cui epitaphium scripsit Hincmarus, ut ex clausula patet :

Hincmar

Hæc fecit tumulum, composuit titulum.

Hæc apud Flodoard l. c.

^q *Januarii 11, an. 804.* Optime. Auctor hic pauca ex Chronica habet, sed quæ habet, exacte quidem procedunt.

^r *Hac Inscriptione : PAULINUS, etc.* Non videtur idem lapis ac is de quo nos in vita, cap. 17, n. 8, siquidem noster T ante *Paulinus* habet, et post *Patriarcha*, non habet, ut hic, *Aquileiensi*.

^s *Supremæ sedis decreto.* Hoc non credimus propter rationes allatas cap. 17, n. 1 et 2 ejus Vitæ. Utinam loca, a quibus hæc et alia profert, scriptor iste indicasset, fidem promptiorem apud legentes invenisset.

^t *Elogium ejus.* Non est *elogium* Vitæ Paulini ; sed est homilia 2 sancti Maximi episcopi in natali sancti Eusebii episcopi Vercellensis, quæ pro parte nunc etiam legitur in officio de communis confessorum pontificum. In calce autem totius homiliae, quæ aptatur Paulino nostro, inserto hinc inde, uti res ferebat, nomine ipsius, et quæ, quanta est, in plures lectiones distribuitur ; post hæc postrema verba : « quæ eum sequeremur ostendit, » subditur : « Idcirco enim illum huic terræ nostræ admisit Dominus, » etc. Vidi legendarium, sive lectionarium civitatis Forijulii ecclesiaz, et non solus vidi, et ita quidem res est inventa.

^u *Cujus ossa diebus meis.* An. 578 ibi reponuntur. Post hoc tempus ergo Nicoletti hæc scripsit.

¹ SANCTI PAULINI

PATRIARCHÆ AQUILEIENSIS

² LIBELLUS SACROSYLLABUS

CONTRA ELIPANDUM ¹

Concilii Francofordiensi an. 794 decreto missus ad provincias Hispaniæ.

Incipit libellus sacrosyllabus, catholico salubriter editus stylo, in concilio divino nutu habito in suburbanis Moguntiz metropolitanæ civitatis, regione Germaniæ in loco celebri qui dicitur Franconofurdi, sub præsentia clementissimi principis domini Caroli, gloriosique regis, anno felicissimo regni ejus 26. Placuit igitur sancto venerandoque concilio, quatenus hic libellus pro causa fidei ad provincias Galliciæ ac Spaniarum mitti deberet ob noxios reseccandos errores : specialiter autem ad Elipandum Toletanæ sedis episcopum in quo omnis hujus negotii constat materia quæstionum.

^b IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS SANCTI ².

I. Sancto incitante Spiritu, ac zelo fidei catholicæ scintillatim sub pectore fervescente, tranquillissimi ^a

VARIANTES LECTIONES.

¹ Edit. Basil. anni 1555, *Eliphandum*, hic et infra.

² Deest in Collect. Concil. Labbe et Aguirre ; est in Basil. et Paris. Alcuini an: 1017:

gloriosique ¹ Caroli regis, domini terræ, imperii ^A adversis hæreticorum flatibus, violentis perfidorum ejus decreto per diversas provincias regni, ejus ditioni subjectas, summa celeritate percurrente, multitudo antistitum, sacris obtemperando præceptis, in uno collegio aggregata convenit. Quadam die ², residentibus cunctis in aula sacri palatii, adstantibus in modum coronæ presbyteris, diaconibus ^b, cunctoque clero, sub præsentia prædicti principis allata est epistola, missa ab ^c Elipando, auctore noxii sceleris, Toletanæ sedis pseudo-episcopo, Hispanensi termino circumseptæ. Cumque, jubente rege, publica voce recitata fuisset, statim surgens venerabilis princeps de sella regia, stetit supra gradum suum, æ locutus est ³ de causa fidei prolixo sermone, et adjecit: Quid vobis videtur? Ab anno prorsus præterito, et ex quo cœpit, hujus pestis insania tumescente, perfidiæ ulcus ^d diffusius ebullire, non parvus in his regionibus, licet in extremis sinibus regni nostri, error ^e inolevit, quem censura fidei necesse est modis omnibus rescicare. Cumque imprecata et concessa esset morosa ^d dilatio per dies aliquot; placuit ejus mansuetudini, ut unusquisque quidquid ingenii capti rectius sentire potuisset, ² per sacras syllabas ^die statuto, ejus clementiæ oblatum sui cor pectoris, fidei munus styli ferculo mentis vivacitate deferret. Sed, sicut mos est hæreticis, tristia lætis, dulcia permiscere amaris, veneni poculum mellis ^e sapore temperare; quædam in eadem epistola plena blasphemiiis, et catholicæ fidei reperta sunt modis omnibus inimica: quædam vero, si dici liceat, inveniri poterant non rejicienda. Sed in eodem poculo in quo gutta veneni infusa turgescit, mellis nihilominus amarescit dulcedo.

II. Quapropter ego Paulinus, licet indignus peccator, omniumque servorum ^a Domini ultimus servus, Aquileiensis ^b sedis Hesperii ^c oris accinctæ, cui Deo auctore deservio, nomine non merito præsul, una cum reverendissimo et omni honore digno Petro Mediolanensis sedis archiepiscopo ^e cunctisque collegis, fratribus, et consacerdotibus nostris Liguriæ, Austriæ, Hesperix, Æmiliæ catholicarum Ecclesiarum venerandis præsulibus, juxta exilem intelligentiæ nostræ tenuitatem, sancto perdocente Spiritu, corde, lingua, stylo, contra eorum vesanias qui rectæ fidei sunt adversarii, responderè non formido: cum sit sancta et universalis Ecclesia super firmam nihilominus immobiliter fundata petram, et portæ inferi nequeant prævalere adversus eam. Verum tamen quia in mari hujus sæculi constituta persistit ⁹,

VARIANTES LECTIONES

¹ Basil., gloriosissimique.
² Basil., quadam vero die.
³ Basil., et adlocutus.
^b Basil., ulcere.
^c Basil., horror.
^d Card. Aguirre, Aquilegiensis.
^e Cointius, ad an. 794, n. 7, legit Venetiis.
⁹ Deest in Basil., quæ sic habet: una cum coll. et fr. meis... juxta exilem intell. meæ, etc. Labb. et Aguir. in margine: Legendum Historiæ, Venetiæ, vel Historiæ Hesperix, sine dist.
 Basil., persistat. Barthius, ægre resistit leg. vult.

procillis, spumantibusque maledicorum undis illisa concutitur: licet quassari possit, et mergi nequeat, Christi firmata dextera, et apostolico gubernaculo moderata; necessarium tamen existimo omnibus Christianis cunctisque fidelibus, maxime apostolicis viris, contra hostes ejus fidei armis dimicare. Non enim Christi miles impetum irruentis belli debet enerviter expavescere, nec effugii latibula inermis palando appetere: sed armis militiæ suæ præcinctus irrumpentium hostium pectora spiritalibus jaculis ex arcu intorquens ¹⁰ Scripturarum intrepide perforare: quatenus et semetipsum fidei clypeo munitus illæsum custodiat, et inimicorum latera spiculis cruentet acutis. Nam ante certaminis tropæum, tironis non plectitur ¹¹ circa verticem triumphalis corona. Cujus rei ratio apostolicis evidentius approbatur documentis. Oportet, inquit egregius prædicator et de castris Domini probatissimus miles, hæreses esse, ut qui probati sunt manifesti fiant (I Cor. xi, 19). Alta etenim nunquam dispensatione agitur, ut unde cadere ad ruinam timetur vacillantibus plantis, inde valentius roborata, firmiter inconcussa persistat, et antiquus hostis unde se vicisse superbe gloriatur, inde divina superatus potentia, se succubuisse doleat prostratus. Nam quia super fidei fundamentum ¹² omnium virtutum fabricam persistere non ignorat, ipsam fidei militiæ suæ manu soliditatem eradicare festinat, quem admodum de ejus satellitibus, id est malignis spiritibus per Psalmistam dicitur: Qui dicunt, exinanite, exinanite usque ad fundamentum (Psal. cxxvii, 7). Usque ad fundamentum quippe maligni spiritus animam inaniter se exinanisse gloriantur, si ab ipso fundo mentis ¹³ fidei firmitatem, tentationum jacula exaggerando, eradicare valebunt. Sciunt utique nihil esse boni omne quod videtur bonum, nisi fuerit super fidei fundamentum firmiter radicum. Sine fide enim impossibile est Deo ¹⁴ placere (Hebr. xi, 6). Firmum autem Dei ¹⁵ fundamentum stat, habens ¹⁶ signaculum hoc: Novit Dominus qui sunt ejus (II Tim. ii, 19). Licet ille sæviat, ac mille modis fraude calliditatis serpendo extra septa ¹⁷ sanctæ Ecclesiæ, hinc inde squamas nequitæ suæ syrtis ¹⁸ scopulis illisus exspoliet, ac per hoc circumquaque discurrens, modo in orbe circumlato latenter se juxta viam objiciens, ut pedem simpliciter calcantis mordeat, modo in summa sese suspendens falsitatis cauda hæreticorum pectora veneno perfidiæ inficiendo tumida reddat, ut sauciata ea ¹⁹ vitalia fa-

Vide notas.

¹⁰ Barthius, intorquendis. Vide notas.
¹¹ Basil. pro non plectitur habet, omissa negatione, complectitur, sed male.
¹² Basil., fundamenta.
¹³ Basil., fundamento fidei.
¹⁴ In Basil. deest Deo.
¹⁵ In Basil. deest Dei.
¹⁶ Basil., et habet.
¹⁷ Basil., septum.
¹⁸ Basil., istis scopulis.
¹⁹ Hard., ex ms., et Basil., eorum.

stuidendo spiritalia ¹ alimenta evomat. Sed quia **A** violata Virgine sumpsit; more sacri eloquii, partem super firmam petram fundata est, portæ inferi non prævalebunt adversus eam.

III. Hujus nimirum serpentis instinctu pestiferi, fellisque poculo debriati ² quidam, quorum non sunt nomina in calculo candido ³ Agni inscripta, hæresim veterinosam illustrium, fortium scilicet virorum, calcibus mirabiliter inculcatam [pro conculcatam], catholicaque falce olim funditus detruncatam spinoso moliantur rediviva radice suscitare de stirpe. Astruunt igitur, sed falsis assertionibus, Dominum nostrum Jesum Christum adoptivum Dei Filium de Virgine natum; quod divinis nequeunt approbare documentis. Hæc igitur dicentes, aut in utero Virginis eum suspicantur adoptatum, quod dici nefas est, quia de beata Virgine inenarrabiliter sumpsit, non adoptavit **B** est, et juxta historiam de primo Adam, et de secundo, id est Christo, in prophetiæ sacramento: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* (Gen. 1, 26). Vel certe quemadmodum in hac eadem evangelica lectione angelica voce declaratur. Ait enim: *Spiritus sanctus superveniet in te*. Habes Spiritus sancti tertiam de Trinitate personam. *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi*. In virtute namque Altissimi Filii persona demonstratur, quia ipse est Dei virtus Deique sapientia. In Altissimi nomine, Patris nihilominus persona accipienda est. Dicant ergo ^b, si valent hæretici (quod si nequeunt, catholicis se humiliter salubribus subdant documentis) quis ¹¹ de his tribus personis eum adoptaverit ¹² ^c, cum tota eum Trinitas in utero immaculatæ operata sit Virginis?

IV. Videamus nunc quid de ejus incarnatione Gabriel, cui creditum fuerat secretæ dispensationis sacramentum, ad Mariam virginem dicat: *Ave*, inquit, *gratia plena*, **3** *Dominus tecum* (Luc. 1, 28). Cumque turbata esset in sermone, subjunxit angelus: *Ne timeas, Maria; invenisti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Hic erit magnus, et vocabitur ⁴ Altissimi Filius. Jamque credula angelicis dictis, eum ordinem tantæ novitatis ⁵ inquireret, quomodo sine viro fieri possit; mox angelus addidit: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*. Non enim ait: *adoptivus vocabitur Filius Dei*, sed absolute *Filius Dei*, et *Filius Altissimi*. Denique non de sola excellentia majestatis ejus loquebatur angelus, sed potius de incarnatâ divinitate. Porro quod pronomen neutri ⁷ generis est, et *sanctum* similiter neutri generis est. Ait enim: *Quod enim ex te nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei*. Et rursus Matthæus narrat, angelum dixisse: *Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est* (Matth. 1, 20): Ut non dubites de corpore dixisse, quod de in-*

violata Virgine sumpsit; more sacri eloquii, partem pro toto, ut per solum corpus totum intelligas ⁸ hominem in anima rationali ex ea natum. Sed ne quilibet scrupulus ⁹ ambiguitatis remaneret, quia de incarnationis ejus mysterio dixerit ¹⁰, statim post pauca subinfert: *Dabit ei Dominus Deus sedem David patris ejus*. Secundum carnem videlicet, David filius dictus est, non secundum divinitatem. Habes igitur, quoniam de quo supra dixerat: *Quod enim ex te nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei*, non adoptivus, sed verus; non alienus, sed proprius; de eo ¹⁰ subjecit: *Dabit ei Dominus Deus sedem David patris ejus* (Luc. 1, 32). Nam quis eum adoptasse in filium credatur, cum tota sancta Trinitas hominem Christum in utero Virginis operata sit? sicut scriptum est, et juxta historiam de primo Adam, et de secundo, id est Christo, in prophetiæ sacramento: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* (Gen. 1, 26). Vel certe quemadmodum in hac eadem evangelica lectione angelica voce declaratur. Ait enim: *Spiritus sanctus superveniet in te*. Habes Spiritus sancti tertiam de Trinitate personam. *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi*. In virtute namque Altissimi Filii persona demonstratur, quia ipse est Dei virtus Deique sapientia. In Altissimi nomine, Patris nihilominus persona accipienda est. Dicant ergo ^b, si valent hæretici (quod si nequeunt, catholicis se humiliter salubribus subdant documentis) quis ¹¹ de his tribus personis eum adoptaverit ¹² ^c, cum tota eum Trinitas in utero immaculatæ operata sit Virginis?

V. Porro adoptivus dici non potest nisi is qui alienus est ^a ab eo a quo dicitur adoptatus, et gratis ei adoptio tribuitur; quoniam non ex debito, sed ex indulgentia tantummodo adoptio præstatur: sicut nos aliquando cum essemus peccando filii iræ, alieni eramus a Deo; per proprium, et verum filium ejus, qui non eguit adoptione, adoptio nobis filiorum donata est, Paulo attestante, qui ait: *Cum ergo venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus per ipsum* (Gal. 4, 4, 5). Proprius Filius factus est ex muliere, non adoptivus. Hinc alias idem ipse egregius prædicator dicit: *Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum* (Rom. viii, 32). Igitur cum ad Jordanis alveum, Joanne comite, qui Christus a populis existimabatur, appropinquaret, et, ut sanctificaretur ^b aquarum natura, mediis sese Jordanis intinxisset in undis; ut manifestius inter adoptivum et proprium filium discerneret, statim vox Patris intonuit dicens: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (Matth. iii, 17). Et rursus cum esset in monte sancto cum discipulis quos voluit, et visi essent

VARIANTES LECTIONES.

¹ In ms. Labb. deest vox *spiritalia*.

² Basil., *ebriati*.

³ In Basil. deest *postea*.

⁴ Edit. Labb. Venet., *quod*, sed male.

⁵ In Basil. deest a *ro* *paries* usque ad *et vocabitur*.

⁶ Basil., *nativitatis*.

⁷ Basil., *neutrius*, hic et infra.

⁸ Basil., *intelligat*.

⁹ Basil., *dixit*.

¹⁰ Basil., *ideo*.

¹¹ Basil., *que*.

¹² Basil., *optaverit*.

cum eo Moyses et Elias loquentes, mox paterna vox fulgida per nubem discurrens intonuit, discrevitque, qui essent servi per gratiam et per adoptionem filii, et qui verus ac proprius Filius. *Hic est, inquit, Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui : ipsum audite.* In Adam quippe sibi Deus pater displicuisse innouit ¹, qui peccando filii dignitatem amisit. *Pœnitet, inquit, me fecisse hominem super terram* (Gen. vi, 6, 7). In unigenito sibi filio complacuit, quia propria non habuit, sed aliena peccata tulit : qui nunquam a paterna voluntate discordans, *factus pro nobis est Patri obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen* (Philip. ii, 8, 9). Si igitur juxta hæreticos adoptivo nomine censetur, ut nos puri et ingrati homines ; quo ergo pacto Apostolus eum nomen perhibet super omne nomen habere ? Adoptivi ² etenim nomen non est super omne nomen, sed commune, et infra nominum tenetur mensuram.

VI. Videamus jam nunc qualiter primus ³ pastor Ecclesie fidei posuerit fundamentum. Nam cum magister et Dominus sagacius discipulos exploraret ⁴ quid de se homines dicerent, et illi singulorum sermones diverso sermone retexissent ⁵, qui cum unumquemlibet de adoptivis filiis existimabat, quorum adoptio nondum in re, quam per mediatoris perceperunt ⁶ adventum, sed adhuc in spe errabatur occulto ; illico Dominus, quid illi de se anxius corde retinerent ⁷ adjunxit, *Vos, inquit, quem me esse dicitis ?* Moxque beatus Petrus, cui non caro et sanguis, sed Pater cœlestis revelavit, *Tu es, inquit, Christus Filius Dei vivi.* Ecce fidem beati Petri apostoli, quam hæretici surda aure transiliunt, perfunctorie ⁸ legere non pertimescunt. Petrus confessus ⁹ est Christum verum Filium Dei vivi, et tu hæretice dicitis, *Christus adoptivus filius est ?* Enim vero fortassis erigeres perfidie aurem, si absolute dixisset : *Tu es Filius Dei vivi.* Fingeres forsitan more tuo ¹⁰ falsa argumentatione, ut diceres : Secundum eum Filium Dei confessus est. Sed quoniam cum additamento dixerat : *Tu es Christus Filius Dei vivi*, omnium hæreticorum ora fidei sue pugno ¹¹ attrivit. Christi namque nomen ab homine, quem assumpsit, accepit, quia unctus in homine fuit. Nihil tibi restat quid dicas, nisi solito more faciens, sumas de ¹² officina mendacii veneno illita spicula, quibus simplicium corda jaculando falsis assertionibus perforare non erubescas. *Frons enim meretricis facta est tibi,*

erubescere noluit (Jer. iii, 5). Defraudare etenim sacram non veremini Scripturam ¹³, parvipendentes magistri gentium prohibitionem, dicentes : *Nolite adulterare verbum Dei* (II Cor. iv, 2).

VII. Sed quid mirum, si stulti in his erratis ¹⁴, quæ allegorica sunt silva condensa, et umbrosis ¹⁵ phalararum ænigmatibus obvoluta, carpere nescitis docta manu de sub foliis litterarum pendentia spiritualium fructuum poma, cum in propatulo per sanctos prædicatores eductam male intelligentes orthodoxam depravatis doctrinam ? Cujus temeritatis et audacie estis, o infelices, inflati superbiæ fastu, ut ipsa Joannis evangeliste mirabilia documenta perversis non erubescatis fabulis depravare, juxta ¹⁶ vestram recordiam, et non secundum sanam doctrinam intelligentes ¹⁷ mystica sacramenta ? Dicitis enim quod Joannes scribat in Epistola sua : *Habemus advocatum apud Patrem Jesum Christum* (I Joan. ii, 1) : et hoc *advocatus*, quod et *adoptivus* ; ¹⁸ cum longe aliud sit *advocatus*, et aliud sit ¹⁹ *adoptatus*. Nam *advocatus* ille mihi est ²⁰, qui pro me judicem interpellat, et causam necessitatis meæ propria tuitione defendit. Convenientius quippe *propitiatus* dici potest quam *adoptatus*, quia ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Cum enim naturam nostram ²¹, quam in se assumpsit, in ²² dextera Patris collocatam ostendendo patri inaccessibiliter manifestat, propitium eum nobis *advocatus* noster quasi interpellando efficit, et benignum ²³. *Adoptivus* vero dicitur, cui nihil a patre adoptante debetur, sed gratis indulgendo conceditur. Abusive namque, et non essentialiter, *adoptivus* est filius dictus, sicut Moyses in filium adoptatus est filie Pharaonis, alienus ab ea et generatione ²⁴ et sanguinis affinitate. Hoc ideo posuimus, ut patenter daretur intelligi, eum dici *adoptatum*, qui nondum prius fuerat proprius filius adoptantis. Unde in Dei Filium non cadit nomen adoptionis, quia semper verus Filius, semper Dominus, ac per hoc et post assumptum hominem veri Filii vocabulum non amisit, qui nunquam verus desiit esse Filius. Quod si juxta vestram vesaniam hoc putatis *advocatum* esse, quod et *adoptatum*, confitemini ergo ²⁵ [quod est deterius, et omni blasphemia plenum] duos adoptivos, Filium, et Spiritum sanctum. Non enim negare valetis Spiritum sanctum *paracletum* esse. Quod enim Græce παράκλητος, hoc Latine dicitur *advocatus*. Fatemini quin etiam [quod est super omne malum deterius, super omnem impietatem scelestius] duos adoptivos filios, Verbum scilicet, et Spiritum sanctum, ut sitis deteriores Ario, et Euno-

VARIANTES LECTIONES.

¹ Basil., *intonuit*.

² Hard., ex ms., et Basil., *adoptivum*.

³ In Basil., *deest primus*.

⁴ Basil., *exploratus percunctaretur*.

⁵ Basil., *retexissent*.

⁶ Basil., *adoptionem nond. in re per med. percep.*

⁷ Edit. Lab. Ven., *retineret*, sed male.

⁸ In Basil. *deest more tuo*.

⁹ Basil., *facias. Sumas de...*

¹⁰ Basil., *defraudatis enim sanctam Scripturam*.

¹¹ Basil., *et umbrosa carpere nescitis ; desunt enim*

cætera media. Vide notam ¹.

¹² Basil., *depravare. Juxta...*

¹³ Basil., *intelligitis*.

¹⁴ Basil., *adoptatus*.

¹⁵ In Basil. *deest sit*.

¹⁶ Basil., *assumptam in*.

¹⁷ Basil., *efficitis*, sed perperam ; eg. potius *efficit et benign.* Vjde notam.

¹⁸ Basil., *Deus. Confitemini ergo...* ommissis quæ modia sunt.

nio, et maranatha ¹ anathemate ¹ Macedonio digni. Adoptivus enim non nisi affectatæ locutionis alienus dicitur filius. Omnis enim adoptio ex affectione ducit vocabuli sui originem, quanquam etymologiæ suæ non videatur trahere similitudinis sonum. Habet enim ex utraque parte *utinam* adverbium eleganter insitum, ut si dicas : Utinam sis mihi in filium adoptivum ; et e contra : Utinam merear a te in filium adoptari. Ex affectu quidem dilectionis pars subreptit parti ², ut in utraque conveniat dilectionis affectus. Sed videant hæretici , qui portæ sunt inferi, quid dixerint ; quinimo perverso garriant ore. Obdurata nempe illorum corda, mendacii latibula, per abrupta perfidiæ debacchantes, semper inquirunt, et ne veritatis luce perfundantur ³, in spelæo ⁴ se falsitatis oculere festinant. Cecidit, heu, proh dolor ! super eos invidiæ ignis, et ideo justitiæ solem non meruerunt videre (*Psal. LVII, 10*).

VIII. Sancta autem catholica atque apostolica Ecclesia, quæ licet in toto sit orbe terrarum diffusa, una tamen est amica Sponsi, proxima, et columba, quæ pennis deargentatis sacri eloquii refulget pulchritudine, et in pallore auri posteriora ejus perfectæ fidei puritate ⁵ clarescunt, confitetur quin potius ⁶ sanctam, et ineffabilem Trinitatem in unitate ; salva scilicet inconfusibiliter proprietate personarum, inseparabilem substantiam ⁷ confitetur. Ita sane ut alius credatur pater, quia Pater est, qui genuit coæternum sibi sine tempore et omni initio Filium : et alius credatur Filius, quia Filius est qui genitus est sine initio a Patre , non putative, sed vere : et alius credatur Spiritus sanctus, quia Spiritus sanctus est, et ⁸ a Patre Filioque procedit. Et non est aliud Pater, et aliud Filius, et aliud Spiritus sanctus ; sed unus sunt inseparabiliter Pater, et Filius, et Spiritus sanctus : non unus ⁹, sed unum : quia alia est persona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti ; sed una, et æqualis, et consubstantialis, et coæterna est Patris, Filiique et Spiritus sancti inenarrabilis divinitatis majestas, quia unus est Deus. Unionem namque in essentia confitemur ; Trinitatem vero in personarum discretionem prædicamus. Dominum igitur nostrum Jesum Christum Dei Filium, verum Deum ¹⁰ semper in Patre, semper cum Patre, semper credimus apud Patrem. In ultimis namque temporibus propter nos et propter nostram salutem, secundum secretæ dispensationis arbitrium descendit de cælo, unde nunquam recesserat : venit nimirum in propria, ubi nunquam deerat : natus est de Spiritu sancto et Maria virgine, dicente angelo : *Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est (Matth. 1, 20)*. Factus verus homo juxta id quod scriptum est : *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. 1, 14)*, PER-

VARIANTES

¹ Barthius sic : *Eunomio et Macedonio anathemate maranatha digni*. Vide notam ¹.

² Basil., *pacti*.

³ Basil., *superfund*.

⁴ Basil., *in speculo*, nec male. Vide notam ex Barthio.

⁵ Basil., *per recta fidei puritatem*

A mansit verus , et omnipotens Deus in utraque natura, unus Dei Filius, idemque hominis filius. Nihil enim humana nativitas divinæ præjudicavit nativitati : assumpsit quod non erat , permansit in id essentialiter quod erat, non commixtionem passus, neque divisionem ; sed in una persona Christi Deus verus et homo permanet verus, non duo filii Deus et homo ; sed unus filius Deus et homo : non alius filius hominis , et alius Dei, sed unus idemque Dei hominisque filius. Unde et eos valde execramur, qui eum adoptivum impio grunniunt ¹¹ ore : quia , sicut præfati sumus , adoptivus dici non potest nisi is qui prius alienus est ab eo a quo adoptari desiderat. Dei ergo Filius qua ratione credi potest adoptivus, qui inseparabiliter assumpto homine in una persona coeunte utraque natura, non duo filii, alius Dei, et alius hominis, ut, sicut illi errando æstimant, adoptivus sit hominis filius, et sine adoptione Dei Filius ; sed in una persona unus idemque Dei et hominis filius qui nunquam hominem, quem assumpsit, deseruit, etiam nec in cruce, quando inclinato capite tradidit spiritum, Paulo attestante, qui ait : *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (1 Cor. II, 8)*. Dominus gloriæ dicitur crucifixus, cum sola caro sit crucifixa : sed quia Dominus gloriæ idem ipse erat qui et hominis filius qui crucifigebatur, et nunquam hominem deseruit, sicut dictum est , quem assumpsit ; ideo dicitur Dominus gloriæ crucifixus.

IX. Sunt etiam plerique qui astruunt ex tribus substantiis unam mediatoris personam, Verbi, carnis, et animæ, cum in causa fidei non videatur necessarium sophistica disputatione sæcularium litterarum calculos syllogistica spargere manu. Sufficeret ¹² enim, juxta præcedentium catholicorum Patrum saluberrimæ promulgationis doctrinam, sincera simplicitatis voce ex utraque natura unam personam confiteri, veri Dei verique hominis Christi, divina scilicet et humana : sed propter eos utique, qui semiplenam sine anima rationali, et ad vicem animæ divinam ¹³ naturam in carnis dispensatione assumptam suspicantur, cum Psalmista alacri pectore dicat : *Ecce enim Deus adjuvat me, et Dominus susceptor est animæ meæ (Psal. LIII, 6)*. Pro hæc igitur re, et hujusmodi erroris nubilo, styli flabello ex aere ¹⁴ mentis ventosas nubium umbras dispergere festinamus, quatenus æterni solis perfusa radio, micantes stellas per cælos valeat puris obtutibus inspicere Scripturarum. Non enim ignoramus, ex duabus substantiis humanam subsistere naturam, ex anima nimirum, et carne : sed unum sine altero perfectum non efficere ¹⁵ hominem. Quid enim caro sine anima nisi terra ? et quid anima sine carne ? Nonne spiri-

⁶ In Basil. deest *quin potius*.

⁷ Basil., *substantialem*.

⁸ In Basil., *deest et*.

⁹ In Basil. deest *Deum*.

¹⁰ Basil., *suffecerat*.

¹¹ In Labb., *ex ms. et aere*.

¹² Basil., *efficit*.

tus? Homo enim ex utroque, et non ex uno. Unde A quia Redemptor noster perfectum hominem assumpsit in Deum, idcirco ex duabus naturis Deum et hominem confitemur. Non enim caro sine anima perfecta humana dici potest integraque natura. Nam cum ex limo terræ finxisset hominem Deus, protinus insufflavit in eum spiraculum vitæ, sicut scriptum est: *Et factus est homo in animam viventem* (Gen. ii, 7). Non igitur alter qui formatus est, et alter qui insufflatus¹, sed unus idemque. Ex flatu namque animata est terra, tam incomprehensibili arte mirabilique modo summi artificis manu configurata², ut investigari plenius nequeat qualiter et unum sit anima et caro quæ perfectum efficiunt hominem, et tamen diversa sit substantia carnis et spiritus. Nam cum scriptum sit: *Ad te omnis caro veniet* (Psal. Lxiv, 3); et rursus: *Non timebo quid faciat mihi caro* (Psal. lv); et iterum: *Et videbit omnis caro salutare Dei nostri* (Isa. xl, 5, juxta LXX ut est et Luc. iii, 6); nullo namque pacto sine anima videre potest, ut videat salutare Dei; nec venire valet, ut veniat ad eum omnis caro.

X. Ponamus igitur, exempli causa, secundum humanæ rationis affectum, necessitate super omnia compellente, materialia themata disputandi. Nam sicut in planis et solidis figuris linea, et in quadrangulis punctus³, licet sint indissecabiles et dividi nequeant, et idcirco egregie depingant dimensionum figuras; omnium tamen numerorum multitudinis summam in se sociatam retinent, et ex se usque ad infinitam⁴ numerositatem procedentes, et rursus in C se usque ad unum recurrentes, individuam retinere probantur unionis censuram. Fingamus⁵ igitur animam in forma corporis, quasi lineam, vel punctum in planis, solidis, atque quadrangulatis figuris cunctas membrorum partium in se individue continetas positiones, unumquodque in junctura sua insertas, ita ut et unum sit et diversum. Nam si subtrahas lineam, et punctum æqualitatis⁶, nobilitas degeneratur figuræ. Instante autem lineæ⁷ jacentis primordio, punctique circumfusa numeri quadratura, quique segregari, vel non segregari possunt, resolvi insolubili sectione in lineæ punctique privilegio demonstratur. Ita sane vis animæ, cum sit incorporea et invisibilis, nec dividi potest, nec recipi sectionum scissuras; totam tamen corporis molem, quæ dividi vel segregari potest, in se continentem G mirabiliter regit, et per totum diffusa animo vivificat, et quasi punctus in medio suam

individue retinet dignitatem, et in alienam non resolvitur qualitatem. Nam, sicut dictum est, cum sit incorporea, corporaliter cuncta per corpus disponit: et cum sit substantia carnis corporea, per incorpoream creaturam, id est animam, corporeas perficit actiones. Tanta enim societatis convenientia sibimet sunt junctæ⁸, ut unum sine altero nihil possit, et alterum sine altero plenam non possit⁹ humanam monstrare¹⁰ naturam: et idcirco placuit ex utraque humanam definire naturam. Nam anima incorporea per corporeos¹¹ oculos videt, audit, sentit: et corporei oculi per incorpoream animam videre probantur. Nam si recedat anima, oculi aperti remanentes, et aures patentes, nec videre¹² possunt, nec audire. Per linguam loquitur anima, et lingua loquitur per animam. In qualibet enim parte corporis incisa carne anima dolet: sine anima vero in frustra¹³ secata caro, nec dolere nec sentire potest. Per carnem nempe anima, et per animam caro esurit, sinit, tristatur. Nunquid potest dici caro sine anima humana natura, cum nihil sit aliud nisi terra? Animata vero terra¹⁴ humana perfecto¹⁵ potest dici integra, perfecta que natura. Omne enim imperfectum amittit nominis proprietatem, nisi perfectionis ei¹⁶ commodius adjiciatur supplementum. Ex quatuor igitur diversis elementis humana subsistere fertur natura, calido, frigido, humido, sicco; id est igne, aere, terra, et aqua. Cum ex his quatuor variis homo subsistat naturis, nunquid delemus in uno homine quatuor substantias proflteri? Si hoc placet, addatur quin etiam quinta, id est anima, ut constet homo ex quinque, et Verbi omnipotentis sit sexta: et tunc (quod est omni fatuitate dementius¹⁷, omnique vecordia stultius) fateantur sex in una Dei hominisque Christi persona substantiæ¹⁸.

XI. Tu forsitan suspicaris, quicumque es nostræ refragator assertionis, de memoria nobis avolasse quia dixerit beatus Apostolus, in interiore homine habitare Christum per fidem in cordibus nostris (Ephes. iii, 17). Hæc nos tota devotione mentis totaque simplicitate veraciter retinemus cordis¹⁹: et adjicimus ea quæ (te forsitan²⁰ somniantem latent) idem vas electionis Paulum dixisse reminiscimur. *Ipsæ autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, ut²¹ integer spiritus vester et anima, et corpus sine querela in adventu²² Domini nostri Jesu Christi servetur.* Tria, inquam, dixit: ^a spiritus, et anima, et corpus. Nunquid aliud est spiritus, et aliud anima? Non divisit substantias, sed dignitatem distinxit.

VARIANTES LECTIONES.

¹ Basil. add. est.

² Basil., *configurata*. Ita et Barthius. Vide notam.

³ Basil., *finitam*.

⁴ Basil. anteponit comma sic: *punctum æqualitatis nobilitas*.

⁵ Basil., *linea*.

⁶ Basil., *unitæ*.

⁷ In Basil. deest et *alt. sin. alt. pl. n. poss.*

⁸ Basil., *constare*. Vide notam.

⁹ Basil., *incorporeos*, sed male.

¹⁰ Basil., *videri*, æque male.

¹¹ Basil., *frustra*, perperam.

¹² Apud Labb. in marg. Hard. notat vocem *terra* non esse in ms.

¹³ Basil., *perfecta*; an forte *perfecto*?

¹⁴ In Basil., *deest ei*.

¹⁵ Basil., *profanus*.

¹⁶ Basil., *substantias*.

¹⁷ Basil., *corde*.

¹⁸ Labb. et Aguirr. in marg., *nesciente*.

¹⁹ Basil., *aut*.

²⁰ Basil., *adventum*.

¶ Spiritalis quippe anima, et spiritale corpus vult ut in adventum Domini nostri Jesu Christi servetur. In hoc ¹ spiritali homine, qui et interior dicitur, proficitur idem mirabilis doctor habitare Christum per fidem in cordibus nostris. Nam est homo animalis, et est spiritalis, non per substantiam, sed per meriti qualitatem. Animalis quippe ab anima, spiritalis vero a spiritu nuncupatur: quemadmodum idem veridicus ² videlicet doctor alterum ab altero discrevit. *Animalis*, inquit, *homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei* (I Cor. II, 14). Hic est exterior, qui foras se ad exteriora appetenda effundit: *Spiritalis autem dijudicat omnia, id est discernit, et ipse a nemine judicatur*. Hic est, inquam, interior, in quo Christus creditur habitare, qui introrsus se per contemplationis gratiam retinet, et internæ refectionis dulcedine depastus, in amore sui conditoris suaviter requiescit.

¶ XII. His itaque ³ prælibatis, ad ea quæ reliquimus, revertamur. Quæro igitur ut dicas mihi in qua natura ipse mediator Dei et hominum homo Christus Jesus dignatus est esurire, sitire, passionum sentire dolores. Quid moraris? non vales negare: melius est ⁴ ut profitearis quia secundum humanam. Divina enim natura impassibilis, inviolabilis est, ⁵ semper permanet immutabilis. Verum est, omnino verum, quia in humana. Volo ergo ut liquidius definias quid sit humana natura: sola caro, an sola anima, an utraque, anima et caro? Non enim possumus, nec fas est, veritati contradicere: ex utraque nihilominus humana constat natura, ex anima **C** siquidem et carne. Dicito ergo mihi, in sola carne, an in sola anima, an, quod verius est, in utraque pertulit vulnera passionum? Caro enim sine anima nihil sentit: anima enim sine carne non esurit, neque sitit, nec potest crucifigi, et tamen crucifixa est per carnem. In summis etenim palmis, et in extremis ⁶ crucifixa est plantis. Quod si non est crucifixa cum carne, cur sensit dolorem? Caro enim, sicut dictum est, sine anima nihil sentit. Quod si per carnis cognitionem sentit ⁷ dolorem, et caro per animam dolet incisa; nec caro ergo ⁸ sine anima, nec anima sine carne plena potest humana dici ⁹ natura. Ex utraque namque connexionione, carnis scilicet et animæ, perfecta constat humana natura. Unde et majores nostri hac definitione sancite; quorum sagacissima capacitatis peritia ¹⁰ longe valde a nostræ tarditatis distat ignavia, placuit eis, sancto annuente Spiritu, duas in una Christi persona indubitanter profiteri naturas, divinam scilicet et

humanam: quia anima et caro non sunt duo, sed unus homo. Deum ¹¹ enim et hominem Dei filium constitetur ¹². *Mediator*, inquit Apostolus, *Dei et hominum homo Christus Jesus* (I Tim. II, 5), qui ex anima et carne non duo, sed unus est dictus homo.

¶ XIII. Cessent ergo jam nunc omnes superflua mussitantium ¹³ adventiones, cessent calumniatrices querularum quæstionum objectiones, quæ ad rem non pertinent, sed magis ad simplicium subversionem. Doctrinis variis et peregrinis non abducamur, sed confiteamur cum sanctis Patribus nostris catholicis orthodoxisque viris, qui rectam fidem et corde perceperunt, et inviolabili ore Ecclesiæ filios ¹⁴ salubriter docuerunt, duas in Christo naturas, divinam nimirum et humanam, verum Deum verumque hominem: in utroque proprium Dei Filium, non adoptivum; sempiternum ¹⁵ ex Patre ¹⁶, temporaliter natum ex virgine matre; consubstantiali in sua Deo Patri sanctoque Spiritui, consubstantiali etiam nobis in nostra. Nostra dicimus, in carnis conditione, non in peccati vel miseræ communionem. *Peccatum enim non fecit*, sed alienum tulit, *nec dolus inventus est in ore ejus; sed dolores* ¹⁷ *nostros ipse portavit, vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, et livore ejus sanati sumus* (I Petr. II, 22, et Isa. LIII, 9). Omnia autem hæreticorum perversa dogmata cum auctoribus et sequacibus suis æterno anathemate percelli judicamus. Elipandum namque et Felicem, novos hostes Ecclesiæ, sed veterosa ¹⁸ fæce perfidiæ ¹⁹ pollutos, nisi ab hac stultitia resipiscant, et per rectæ fidei satisfactionem lamentis se abluant penitentia, indignos et ingratos eos a consortio catholicorum perpetua animadversione eliminare decernimus, et a gremio orthodoxæ Ecclesiæ censemus ²⁰ alienos. ²¹ Optamus tamen et omni annis mentis, immensæ pietatis boni pastoris, qui animam suam posuit pro ovibus suis, et neminem vult perire, clementiam imprecamur, ut perfidiæ relicto errore, ad viam veritatis quæ Christus est, et ipso redeant perducente, quatenus in sinum matris Ecclesiæ dilectionis suscepti amplexu, tranquilla suaviter fidei pace quiescentes, largissima sugant ubera bonitatis Dei, ac per hoc perpetuæ felicitatis gaudia, gratia Dei, qui pro omnibus mortem gustavit, largiente, sine fine valeant adipisci. Eos etiam qui post hanc tam saluberrimam definitionem, quam plenaria ²² synodus sancto afflata Spiritu concorditer subtili sinceritate terminavit, falsissimis eorum assertionibus, sive clam, sive in publica voce, præbuerint assen-

VARIANTES LECTIONES.

¹ In Basil. deest hoc.

² Basil., liquidius.

³ Basil., ita.

⁴ In Basil., deest est. Apud Labb. in marg. Hard. notat deesse in ms. verba *melius est ut profitearis*.

⁵ In Basil., deest et.

⁶ Aguirr., externis.

⁷ Basil., sensit.

⁸ Basil., anim.

⁹ Basil., Dei, male.

¹⁰ Basil., pueritia, perperam.

¹¹ Basil., Dominum.

¹² Basil., confitemur, quod videtur rectius.

¹³ Basil. sed sempiterno ex Patre. Ita et Barth. Vide notam.

¹⁴ Aguirr., dolos.

¹⁵ Basil., fere perfidia. Sic et Barth. Vide notam.

¹⁶ Basil., decerno, et a gr. sanctæ matris Ecclesiæ censeo.

¹⁷ In Basil. deest hæc integra periodus, usque *Eos etiam*.

sum, simili eorum sententiæ vindicta sancimus esse plectendos, reservato per omnia Juris privilegio summi pontificis domini et Patris nostri Adriani, primæ sedis beatissimi papæ.

XIV. Nos autem, domini et charissimi fratres, sequentes præcedentium Patrum sanam doctrinam¹, respuentes per omnia deliramenta nugacium hominum, corde credamus ad justitiam, ore autem confiteamur ad salutem, Dominum nostrum Jesum Christum verum Dei Filium, non putativum; proprium in utraque natura², non adoptivum: æqualem et cœternum Patri sanctoque Spiritui; qui Ecclesiam suam proprio sanguine acquisitam, sine macula et ruga immaculatam custodiat, et corda nostra in recta fidei puritate immutato jure conservet. Catholicum atque clementissimum, semperque inclytum dominum³ Carolum regem per intercessionem beatæ et gloriosæ semperque virginis Dei genitricis Mariæ, per quam meruimus auctorem suscipere vitæ, et beati Petri primi pastoris Ecclesiæ, omniumque sanctorum, verum etiam suffragantis precibus vestris, omnipotens et sancta Trinitas sua cum gratia circumcingat, suaque dextera semper protegat⁴ et defendat, ut faciat semper quæ illi sunt placita, quatenus⁵ cœlestibus fretus armis, inimicos nominis Christi auxilio fultus de cœlo ad terram prosternat. Barbaras etiam nationes infinita Deus omnipotens ditiori ejus potentia subdat: ut ex hac occasione ad agnitionem perveniant veritatis, et cognoscant verum et vivum Deum creatorem suum. Regenerati siquidem⁶ unda baptismatis in gremio aggregentur matris Ecclesiæ, ut impleatur quod bonus pastor promiserat, dicens: *Et alias oves habeo quæ non sunt ex*

A hoc ovili, et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, ut (sic) fiat unum ovile et unus pastor (Joan. x, 16). Multiplicetur pax in diebus ejus, ut sit sancta Ecclesia libera, et ab omni strepitu mundi secunda; qua libertate Christus eam liberavit: liceatque Domini sacerdotes, juxta evangelicas et apostolicas canonicasque regulas simpliciter Domino deservire, militare in solis castris Dominicis: quia juxta ejusdem Domini vocem, Nemo potest duobus dominis servire (Matth. vi, 24). Et Paulus: Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, ut placeat ei cui sibi probavit (II Tim. ii, 4). Nemo sibi blandiatur quod utrumque possit et Deo et mundo servire, quia veritas est et mentiri non potest, qui hoc fieri non posse testatur. Unde supplicandus est tranquillissimus princeps noster, ut ille pro nobis contra visibiles hostes pro Christi amore, Domino opitulante, dimicet; et nos pro illo contra invisibiles hostes, Domini imprecantes potentiam, spiritalibus armis pugnemus, quatenus vicariam ei retributionem in illa die pro Ecclesia sua Dei Filius rependat; ut quemadmodum ille nunc eam inter tot mundanos tumultus constitutam reddit securam, ita eum illa cœlestis regni faciat esse participem. Indulgeat miseratus captivis, subveniat oppressis, dissolvat fasciculos deprimentes, sit consolatio viduarum, miserorum refrigerium, sit Dominus et Pater, sit rex et sacerdos, sit omnium Christianorum moderantissimus gubernator, auxiliante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in Trinitate perfecta, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

VARIANTES LECTIONES.

¹ Basil. add. *fidei*.

² In Basil. deest in *utraque natura*.

³ Basil. et Aguirr., *Dominum*.

⁴ Basil. om. *suæque dextera semper protegat*.

⁵ Basil., *et quatenus*.

⁶ Basil. non habet *siquidem*.

⁷ Basil., *illam nunc eis*.

⁸ Basil., *illæ*.

§ IN LIBELLUM SACROSYLLABUM NOTÆ.

PRÆFATIUNCULA.

Caspar Barthius, nobilis ille Saxo et clarissimum Germaniæ ornamentum (cujus elogiæ si aves, ad Thomam Pope-Blount in *Censura celebriorum auctorum*), qui innumeros pene auctores in spissis illis confertisque LX Adversariorum libris ad Lydium lapidem et critices trutinam revocat, libellum hunc sancti Paulini nostri haudquaquam omisit lib. XLII, cap. 14, et lib. XLIII, cap. 11. Quæ in eundem adnotavit, ut cuique præsto essent, hic subjicere non ab re fore ratus sum. Verum cum *vir multæ lectionis, sed naris haud prorsus emunctæ*, ut de eo quidam protulit (Paul. Colomes., *Opusc.* pag. 250), nonnulla præterierit, nonnulla levi tantum attigerit manu, et hæc ipsa quæ perpendit, careant delectu et concinnitate ordinis, quod multa scribere volenti accidere est ferme necesse: nos progressum Paulinæ orationis servantes quæcunque animadversione digna erunt, notabimus, insertis suo loco occurrentibus Barthii adnotationibus, et nostris interpositis; ita tamen ut alteræ ab alteris distingui et cognosci vel primo possint intuitu.

NOTÆ IN TITULUM LIBELLI (*).

¹ *Sacro syllabus*. Barthius lib. XLII, c. 14; Sidonius, et ab illo alii scriptores, etiam imperatores in codice apices pro litteris sive epistolis dicunt, ut notissimum. Paulinus vero iste syllabas: « ut unusquisque quidquid ingenii captu rectius sentire potuisset, per sacras syllabas die statuto ejus clementiæ deferret. » Tamen *collectiones* potius intelligere videri possit, unde et libellus ipse hic *Sacro syllabus* inscribitur in tomis Conciliorum, quia scilicet pro omnibus unus oblatus est anno Domini 802 in synodo Altinensi. Hæc Barthius.

Quamquam non uno peccato hic Barthius peccet, quia non an. 802, sed 794, non in synodo Altinensi, sed in Francofordiensi hæc acta sunt; attamen ratio non est improbanda cur *Sacro syllabus* dictus sit liber, nimirum quia pro omnibus oblatus est unus. Pro

(* De editione hujus libelli in Collectione Conciliorum Labbei, quam collatam cum cardinali Aguirre, sequimur, sic ait Harduinus: « Collatus a P. Sirmoedo soc. Jesu cum codice sanctæ Mariæ Rhemensis ab Hincmaro donato, ut ait ipse in apographo, quod avertitur in bibliotheca collegii ejusdem societatis. »